በከተማ ጤና ኤክስቴንሽን ፕሮግራም የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና አጠባበቅ ጠኬጅ

ማውጫ

ገጽ

1. መግቢያ 1
2. ዓላማ..3
2.1 አጠቃላይ ዓላማ..3
2.2 ዝርዝር ዓላማ 3
3. የማስፈፀሚያ ስልቶች 4
4. በወጣቶች ሥነ ተዋልዶ ጤና ላይ የሚከናወኑ ዝርዝር ተግባራት 4
5. በዕድገት ምክንያት በወጣቶች ላይ የሚከሰቱ ለውጦች. 7
5.1. በወጣት ሴቶች ላይ የሚከሰቱ ለውጦች 7
5.2. በወጣት ወንዶች ላይ የሚከሰቱ ለውጦች:-.............7
6. የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች 8
7. ከወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ጋር ተጓዳኝ የሆኑ የጤና ችግሮች..14
8. የማህበራዊ ኑሮ ችግሮች..17
9. የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና አገልግሎትን መስጠት ..18
10. የሚጠበቁ ውጤቶች 19
11. የመልዕክት ማስተላለፊያ ዘዴዎች፣ 20
12. የመረጃ አሰባሰብ፣ ክትትልና ግምገማ ስርዓት 22

1. መግቢያ

ወጣትነት አእምሮ በመብሰል ላይ የሚገኝበት፣ የአካል እድገት በፍጥነት የሚዳብርበት፣ ለማህበራዊ ኑሮ የስራ ድርሻ የሚያበቃ ትምህርትና ልምድ የሚቀሰምበት የሽግግር ወቅት ነው:: በመሆኑ የተለየ ትኩረት፣ ክትትልና የማያቋርጥ ድጋፍ □ሚሻ □እድሜ ክልል ነው::

ወጣትነት ከፍተኛ የአካል፣ የአ□ምሮ እንዲሁም □ማህበራዊ ግንኙነት ለውጦች የሚከሰቱበት አፍላ ስሜትን በመቆጣጠር የወላጅ ምክርን ለመቀበል ያለመቻል አዝማሚያ የሚታይበትና አንዳንድ ለጤና አደገኛ የሆኑ ባህሪያትን ለመልመ□ የሚጀመርበት ወቅት ነው:: ከ10 እስከ 14 ዓመት እድሜ ቅድመ አፍላ ዘመን፣ ከ15 እስከ 19 ዓመት የአፍላ እድሜ ወቅት፣ ከ20 እስከ 24 ዓመት ያለው ደግሞ የወጣት ጎልማሳነት ጊዜ ተደርጎ በመቁጠር ከ10 እስከ 24 ዓመት ክ□ሜ □ስ□ □ሚ□ኙት ወጣቶች ተብለው ይጠራሉ::

የወጣቱ ችግሮች በእድገት ወቅት የሚከሰቱ ለ□□ችን በሚገባ ካለመረዳት፣ አርቆ ካለማሳብ እና ከስሜታዊነት እንዲሁም ከእድሜ እኩያዎች በሚፈጠር ግፊትና ከማህበራዊ ኑሮ ልም□ ማጣት ጋር የተያያዙ ናቸው:: ስለዚህ በወጣትነት ወቅት □ሚ□□ሩ ችግሮችን ለማስወገድና አስቀድሞ ለመዘጋጀት እንዲቻል ስለወጣትነት ሁለንተናዊ ትምህርት ማግኘት ጸስ□ል□ል:: አብዛኞቹ ወጣቶች ጥንቃቄ በጎደለው □ፆብረ ስ□ ግንኙነት፣ ያልተፈለገ □ርግዝና፣ ያለዕድሜ ጋብቻና ያለዕድሜ ወላጅ መሆን፣ ለአደጋ የሚያጋልጥ ውርጃ፣ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስ፣ አባላዘር በሽታዎች፣ ወሲብ ጥቃት፣ ስራ አጥነት፣ ለድህነትና ለወንጀል የተ□ለ□ ናቸው::

በጤና ኤክስቴንሽን ፓኬጅ የወጣቶች ሥነተዋልዶ ጤና ኘሮግራምን በማካተት ወጣቶች ልዩ ትኩረት ተሰጥቶአቸው የተሻለ ሕይወት በመምራት ጤናማና ብቁ ተተኪ ትውልድ እንዲሆኑ ተገቢውን ድጋፍ ማድረግ ያስፈልጋል:: ወጣቶች ጤንነታቸው ከአደጋ ላ□ እንዳይወድቅ በማሕበር ተደራጅተው በበርካ□ ሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮቻቸው ዙሪያ እንዲወያዩ እና ጤናማ የባሕሪ ለውጥ በማምጣት ራሳቸውን ከአደጋ

መከላከል እንዲችሉ ማድረግ አስፈላጊ ነው፡፡ ስለሆነም የወጣቶች ሥነ ተዋልዶ ጤና ኘሮግራምን በኢት□□ጰ □ስ□ በሚ□ኙ ከተሞች እውን ለማድረግ ይህ የወጣቶች ሥነተ□ል□ ጤና አጠባበቅ ፓኬጅ ተዘጋጅቷል፡፡

የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና አስፈላጊነት

የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ወጣቶችን ይመለከ□ል፣ በወጣቶች ላይ ትኩረት ያደርጋል፣ ይህም ያስፈለገባቸው ምክንያቶች፣

- በኢትዮጵያ በወጣትነት የዕድሜ ክልል የሚ□ኘው ከጠቅላላው ሕዝብ 25 በመቶ ሲሆን 24 ዓመት ከሞላቸው ውስጥ 45 በመቶው ያገቡ በመሆናቸው፣
- ከፍተኛውን ቁጥር የያዙት ወጣቶች ስለየሥነ-ተ□ል□ ጤና፣ኤች.አይ.ቪ/ኤድስና ሌሎች የአባላዘር በሽታዎችንም ጨምሮ በቂ መረጃ፣ ትምህርትና አገልግሎቶች የማያገኙ በመሆናቸው፣
- በርካ□ ቁጥር ያላቸው ወጣት ሴቶች ለወሲብ ጥቃት፣ ሥራ አጥነት፣ ድህነት፣ወንጀል፣ልቅ የግብረሥጋ ግን ኙነት፣ ላልተፈለገ እርግዝና፣ በልጅነት የልጅ እናት መሆንና፣ ለአደጋ ለሚያጋል□ □ር□ □ሚ□ረ□ በመሆናቸው፣
- ከኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ ጋር ከሚኖሩ ሰዎች ከግማሽ በላይ የሚሆኑ ወጣቶች ዕድሜአቸው ከ25 ዓመት በታች በመሆኑ፣
- የትውልድ ባለአደራ የሆኑት ወጣቶች ለአደጋ ከሚያጋልጥ ወሲባዊ ግንኙነት እንዲርቁ፣ያለ እድሜ ጋብቻ እንዳይፈጽሙና በወጣትነት □□ሜ □ልል ልፀ እንዳይወልዱ ለመከላከል የሚያስችሉ ቅድመ ሁኔታዎችን ማመቻቸት አስፈላጊ በመሆኑ፣
- የወጣትነት □□ሜ ለዘለቄታው ኑሮ ጠቃሚ የሚሆን እውቀት የሚሰበሰብበት፣ የአመለካከት አድማስ የሚሰፋበትና የማሕበራዊ ኑሮ ተሳትፎ ልምድ መቅሰም የሚጀመርበት በጥቅሉ የኑሮ መሠረት የሚጣልበት ጊዜ በመሆኑ፣

- ስሜትን ለመቆጣጠር ካለመቻል የተነሣ ከቤተሰብና ከሕብረተሰቡ መልካም ኑሮ ጋር የማይጣጣሙ □ር□ቶች የሚፈጸምበት የእድሜ ክልል በመሆኑ፣
- ወጣት ሴቶች ለሴተኛ አዳሪነት ሊጋለጡ የሚችሉበት፣ ከትምህርት ቤት በተለያዩ ምክንያቶች መውጣት፣ የአልኮል፣ የአደንዛዠ እጾችና ሱስ የሚያሲዙ መድሐኒቶች ተጠቃሚ የሚሆኑበት፣ በአደገኛ ባሕሪያት ምክንያት ከቤተሰብ መባረርና የመሳሰሉት ችግሮች የሚከሰቱበት የዕድሜ ክልል በመሆኑ፣

ወጣቶች የተሻለ ሕይወት ኑሮአቸው አገራቸውን የመረከብ ኃላፊነት ለመወጣት የተሟላ መረጃ፣ ትምህርት፣ የሙያ ክህሎት፣ የሕይወት ክህሎትና የመሳሰሉትን ለማግኘትና ለማዳበር የተሻሉ አካባቢዎች እንዲፈጠርላቸው ወቅቱ የሚጠይቀው አቢይ ጉዳይ ሆኖ በመገኘቱ ነው::

2. ዓላማ

2.1 አጠቃላይ ዓላማ

ወጣቶች የሥነተዋልዶ ጤናቸው በተሟላ መልኩ ተጠብቆ በአካል፣ በመንፈስና በማህበራዊ ኑሮ ብቁ እንዲሆኑ ማድረግ::

2.2 ዝርዝር ዓላማ

- የወጣቶች ሥነ ተዋልዶ ጤና ችግሮችን የሚያስከትሉ □□ ልማዳዊ ድርጊቶችን ለመቀነስና በዘለቄ□□ም ለማስቀረት ለህብረተሰቡ የተሟላ መረጃና ትምህርት መስጠት፣
- ወጣቶች ከኤች.አይ.ቪ/ ኤድስና ሌሎች የአባላዘር በሽታዎች ራሳቸውንና ቤተሰባቸውን መጠበቅ እንዲችሉ ማ□ረፅ፣
- ወጣቶች ለማይፈለግ እርግዝና፣ ለአደገኛ ውርጃና ለሌሎች የሥነተዋልዶ ጤና ችግሮች እንዳይጋለጡ በወጣቱ ሙሉ ተሳትፎ የመከላከል ሥራዎችን ማከናወን፣

- ወጣቶች ከአደንዛዥ ዕፆች፣ ሱስ ከሚያሲዙ መድሐኒቶችና የአልኮል መጠጦች እራሳቸውንና ቤተሰባቸውን እንዲጠብቁ ማድረግ፣
- ወጣቶችን የቤተሰብ ዕቅድ እና የሥነተዋልዶ ጤና አገልግሎት ተጠቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ።

3. የማስፈፀሚያ ስልቶች፣

- ሕብረተሰቡን ስለ ፓኬጁ አጠቃላይ ፕሮግራም በማስተ□□ቅ፣
- መነሻ ጥናት በማካሄድ
- ህብረተሰቡን ያሳተፈ የሥራ ዕቅድ በማውጣት፣
- ስልጠና በማካሄድ፣
- ለፓኬጁ ሥራ ደጋፊ ሊሆኑ ከሚችሉ መንግሥታዊና መንግሥታዊ ካልሆኑ ድርጅቶችና የህብረተሰብ ክፍሎች ጋር ቅንጅት በመፍጠር፣
- በአካባቢው የሚገኙ የጤና ባለሙያዎችን በማሳተፍ፣
- ህብረተሰቡን በማስተማር፣በማስተባበርና በመቀስቀስ በቀጥ□ ተሳ□□ በማ□ረፅ፣
- በአካባቢው የሚገኘውን ሀብት በመጠቀም፣
- ሰርቶ ማሳያ ዘዴ በመጠቀም፣
- □ልም□ እና የተሞክሮ ልውውጥ በማድረግ፣
- የማነቃቂያ ዘዴዎችን በመጠቀም፣
- አካባቢያዊና ህጋዊ ደንቦችን በመጠቀም፣
- የክትትልና የቁጥጥር ሥራዎችን በማካሄድ።

4. በወጣቶች ሥነ ተዋልዶ ጤና ላይ የሚከናወኑ ዝርዝር ተግባራት

- የጤና ኤክስቴንሽን ሰራተኞች ለስራ መነሻ የሚሆኑ ጠቃሚ መረጃዎችን በቅድሚያ መመ□□በ ይኖርባቸዋል። ይህም መረጃ የወጣቶች ሥነ-ተ□ል□ ጤና ኤክስቴንሽን ፓኬጅ ስትራቴጂ እና መመሪያ አፈፃፀም ሲገመገም ውጤቱን ለመለካትና እንቅስቃሴ□ ከምን ተነስቶ የት እንደደረሰ ለማወቅ ያስችላል፣

- ወጣቶች ስለ ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስና ሌሎች የአባላዘር በሽታዎች በቂ ትምህርትና አገልግሎቶችን እንዲያገኙ ማ□ረፅ፣
- ወጣቶች ጥንቃቄ ለጎደለው የግብረስጋ ግንኙነት፣ ላልተ□ለ□ እርግዝና፣ በልጅነት የልጅ እናት መሆንና ለአደጋ ለሚያጋልጥ ውርጃ እንዳይዳረጉ የተሟላ መረጃና አገልግሎት መስጠት፣
- ወጣቶች ጎጂ በሆኑ ልማዳዊ ድርጊቶች /ጠለፋ፣ አስገድዶ መድፈር፣ ያለዕድሜ ጋብቻ፣ የሴት ልጅ ግርዛት ወዘተ./ ሰለባ እንዳይሆኑ በቂ ትምህርት ማስተማር፣
- ወጣቶች የተሻለ ህይወት ኖሯቸው ሀገራቸውን ለመረከብና ሃላፊነታቸውን ለመወጣት እንዲችሉ የተሟላ መረጃ፣ ትምህርት፣ የሙያ ክህሎት፣ የህይወት ስኬት ክህሎቶችና የመሳሰሉትን ለማግኘትና ለማዳበር እንዲችሉ የተሻሉ አካባቢዎች እንዲፈጠሩላቸው ማ□ረፅ፣
- ወጣቶች ከአደገኛ ዕፅ፣ ከአልኮል መጠጥና ሱስ ከሚያሲዙ መድሃኒቶች እራሳቸውን መጠበቅ እንዲችሉ የተሟላ መረጃና ትምህርት መስጠት፣
- ወጣቶች በትምህርት ቤታቸውና በመኖሪያ አቅራቢያቸው □ሚ□ኙትን የተለያዩ የአደንዛዥ □□ መ□ቀሚጸ ቤቶችን፣ ፊልም ቤቶችን እንዳይጠቀሙ መረጃና ትምህርት ማተማር፣
- ወጣቶች በሥነ-ተዋልዶ ጤና ዙሪያ ይበልጥ መወያየት እንዲችሉ የወጣቶች ፎረም /የመወጸጸ መ□ረ□/ ማቋቋም፣
- በትምህርት ቤቶች የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ኘሮግራሞችን ማስፋፋት፣
- የአሰልጣኞች ስልጠና መስጠት፣
    - ከቀበሌ ነዋሪዎች መካከል ትምህርታቸውን አቋርጠው ወይንም አጠናቀው የቤት እመቤት የሆኑትን ፈቃደኛና የማስተባበር ችሎታ ያላቸው ሆነው ሲገኙ መርጦ በማሰልጠን ራሳቸውን ለውጠው ጎረቤቶቻቸውን እንዲያስተምሩና የከተማ ጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች ረዳት/አጋር/ እንዲሆኑ ማድረግ፣

- የወጣቶችን ቀን በማስተማሪያነት መጠቀም፣
    - ወጣቶች ሥነ-ተ□ል□ □ና ዙሪያ የሚከናወኑ ተግባራትን፣ ወጣቶች ከወጣቶች ጋር በሚል መርሆ አጫጭር ጭውውቶችን፣ ድራማዎችንና ጽሁፎችን በማዘጋጀት የቀበሌ ነዋሪዎች በተገኙበት ዝግጅቱን ማቅረብ፣ □□ቂ ሰዎችን ለውይይት መጋበዝ፣ ለወጣቶች በራሳቸው የሥነ-ተዋልዶ ጤና ዙሪያ ተከታታይነት ያለው ትምህርት በማስተማር ጤናማ □ባህሪ ለ□-□ እንዲያመጡ የቃል ኪዳን ቀን እንዲሆን ማድረግ፣
- ለወጣቶች ተስማሚ የሆነ ጤና አገልግሎት (Youth Friendly Services) እንዲያገኙ ከጤና ጣቢያዎች ጋር ተባብሮ መስራት፣
- ለቤት ሠራተኞች፣ ጎዳና ተዳዳሪዎች እና ለሴተኛ አዳሪዎች ያሉበት ድረስ በመሄድ ስለወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና መረጃ መስጠትና የተለያዩ የቤተሰብ ምጣኔ መድኃኒቶችንና ኮንዶም ማከፋፈል።

በአካባቢው ዋና ዋና የሆኑ የወጣቶችን የጤና ችግሮችን መዝግቦ መያዝ፣ ወጣቶች ተኮር በሆኑ የሥነ-ተዋልዶ ጤና ፕሮግራሞች ላይ መረጃና ትምህርት መስጠት፣

- **ኘሮግራሙን ማስተዋወቅ**:- በወጣቶች ላይ ያተኮረ የሥነ-ተዋልዶ ጤና ፕሮግራም አስፈላጊነትን ለቀበሌው መስተዳድር፣ ለሐይማኖት መሪዎች፣ ለህብረተሰቡ፣ በቀበሌ□ ለሚ□ኙ መንግሥታዊና መንግስታዊ ላልሆኑ ድርጅቶች ማስተዋወቅ፣
- **መረጃ መሰብሰብና መያዝ**:- በቀበሌ□ □ስ□ እድሜአቸው ከ10-24 ዓመት የሆኑትን ወጣቶች ቤት ለቤት በመሄድ በዕድሜ፣ ትምህርት ደረጃ፣ ፆታና በጋብቻ ሁኔ□ መ□ዕቦ መጸ□፣
- የወጣቶች ሥነ-ተ□ልዶ ጤናን አስመልክቶ ትምህርት ማስተማር ተገቢ ነው።

5. በዕድገት ምክንያት በወጣቶች ላይ የሚከሰቱ ለውጦች፣

በወጣትነት ዘመን የሚመጡ ለውጦች የሚከሰቱበት ዕድሜ የአንዱ ከሌላው ሊለይ የሚችል ቢሆንም በአብዛኛው ከስምንት ዓመት ዕድሜ በኋላ በሁሉም ወጣቶች ላይ ቀስ በቀስ መታየት □□ምራሉ:: □ወጣትነት ዘመን የወሲብ አካሎች የሚያድጉበትና ሰውነት ለመዋለድ ተግባር ብቁና ዝግጁ የሚሆንበት ነው:: በዚህ ወቅት የሚከሰቱት ፈጣን አካላዊ ለውጦች ወጣቶችን የሚረብሹና የሚያጓጉ ናቸው:: እነዚህ ለውጦች ወጣቶችን □ሚጸኮሩና የሚያስደስቱ የመሆናቸውን ያህል የሚያደናግሩና ሀፍረት ወይም የመሳሰሉት ስሜቶች የሚፈጥሩ ሊሆኑ ይችላሉ:: ይህ ወቅት ቤተሰብና በአጠቃላ□ ሕብረተሰቡ በወጣቶች ባሕሪና ሁኔታ ከምን አይነት ሰዎች ጋር መ□ል እንዳለባቸው ጫና ለማሳረ□ □ሚመ□ሩበት ወቅት ነው:: ወጣቶች በዚህ ሂደት □ስ□ እንዴት ማለ□ እንደሚችሉ ሲወያዩ፣ መረጃ ሲፈልጉና አንዳንዴም በቀላሉ መልስ በማይገኝላቸው ጥያቄዎች እራሳቸውን ሲጠይቁ ይስተዋላሉ::

5.1. በወጣት ሴቶች ላይ የሚከሰቱ ለውጦች፣

- የጡት ማጎጥጎጥና በጡቶችም ላይ የሕመም ስሜት ማሳደር፣ የጡት ጫፎች ማደግና ወጣ ብሎ መታየት፣
- □□ር በብብትና በብልት አካባቢ መብቀል፣
- የወር አበባ መምጣት፣
- የዳሌ መስፋት፣
- የላብ መጠንና ጠረን መቀየር፣
- ስለወሲብ ጉዳዮች የበለጠ የማወቅ ፍላጎት መጨመር፣
- በተቃራኒ ጾ□ መሳብ □□ም መማረ□ እንዲሁም
- የድምፅ መለወጥ/ መቅጠን ናቸው::

5.2 በወጣት ወንዶች ላይ የሚከሰቱ ለውጦች:-

- □□ም□ መለ□□/መጎርነን/፣
- የደረትና ትከሻ መስፋት፣

- በፊት ላይ ጺም፣ በብብት፣ በብልት ምናልባትም በደረት አካባቢ ላይ ፀጉር ማብቀል፣
- የወንድ ብልትና የብልት ፍሬዎች ማደግ፣
- የዘር ፍሬ ማመንጨት መጀመር፣
- የላብ መጠንና ጠረን መቀየር፣
- ስለ□ሲብ □□ጽች የበለጠ የማወቅ ፍላጎት መጨመር፣
- በተቃራኒ ፆ□ መሳብ □□ም መማረ□፣
- በእንቅልፍ ጊዜ የወንድ ዘር ፈሳሽ ለመጀመሪያ ጊዜ መርጨት ናቸው፡፡

6. የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች፣

የወጣቶች የሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች የትኞቹ እንደሆኑ መጠነኛ ቅኝት በማድረግ ለይቶ ማወቅ ችግሮቹን ለመቅረ□ እና ሕብረተሰቡን በማወያየት የጋራ መፍትሄ ለማምጣት ያስችላል፡፡ የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች እና ማህበራዊ ችግሮቻቸው እንደሚከተለው ቀርበዋል፣

ሀ/ ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስና ሌሎች የአባለዘር በሽታዎች፣

የአባለዘር በሽታዎች ተብለው የሚታወቁት ዋና ዋና በሽታዎች ኤች.አይ.ቪ.፣ ቂጥኝ፣ ከርክር፣ ባምቡሌ፣ ጨብጥ፣ የመሳሰሉት ናቸው፡፡

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስም ሆነ ሌሎች የአባለዘር በሽታዎች መተላለፊያቸውና መከላከያ ዘዴያቸው ተመሳሳይ በመሆኑ የአባላዘር በሽታዎችን መከላከል ማለት ኤች.አይ.ቪ/ኤድስንም መከላከል ማለት ነው፡፡

ኤች.አይ.ቪ/ኤድስን ለመከላከልና ለመቆጣጠር የሚያስችሉ ዘዴዎች፡-

- ከጋብቻ በፊት እንዲሁም ከጋብቻ ውጭ □ፅብረ-ሥ□ ግንኙነት አለማድረግ /መ□ቀብ/፣
- በምርመራ ከቫይረሱ ነፃ በሆኑ ሁለት ተቃራኒ ፆታዎች መካከል የሚደረግ በመተማመን ላይ የተመሰረተ

ለ□ለቂታ የአንድ ለአንድ ወሲባዊ ግንኙነት ማድረግ /መወሰን/ ፣

- ከጋብቻ በፊትና ከጋብቻ ውጭ በተለያዩ ምክንያቶች የግብረስጋ ግንኙነት የሚደረግ ከሆነ ሁልጊዜ ኮንደም በትክክለኛው መንገድ መጠቀም፣
- ስለታምና ሹል እቃዎችን በጋራ አለመጠቀም፣ በተለ□ም በመኖሪያ ቤት ውስጥ ወላጆችና ልጆች የሚጠቀሙባቸውን ምላጭ፣ መርፌ፣ ወረንጦ ወዘተ. መለየት፣ እንዲሁም የጥርስ ብሩሽ፣ የውስጥ ልብሶችን /የውስጥ ሱሪ ወዘተ./፣ የጆሮ ጌጥ የመሳሰሉትን በጋራ አለመጠቀም፤
- ከኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ሌላ በሌሎች የአባለዘር በሽታዎች የተያዙ ሕሙማን ወደሚቀጥለው የጤና ድርጅት እንዲሄዱ ማስተማርና መከታተል፣
- ሕጋዊነታቸው በማይታወቅ የሕክምና ተቋማት አለመገልገል፣
- ለኤች.አይ.ቪና ለሌሎች አባለዘር በሽታዎች ከሚያጋልጡ ማናቸውን ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ከመፈጸም መቆጠብ፣
- የብልት አካባቢዎችን ንጽህና ዘወትር መጠበቅ፣
- በቫይረሱ መያዛቸው የተጠረጠሩ ወጣቶች ወደ ጤና ድርጅቶች በመሄድ የምክር አገልግለት ተጠቃሚ እንዲሆኑ መምከርና ማበረታታት፣
- ከቫይረሱ ጋር ለሚኖሩና በኤድስ ሣቢያ ደጋፊ ላጡ ወገኖች በቤተሰብም ሆነ በሕብረተሰብ ደረጃ ሳይገለሉ ፍቅርና ርህራሄ የተሞላበት ድጋፍ መስጠት።

ለ/ የሴት ልጅ ግርዛት፣

በወጣቶች ሥነ ተዋልዶ ጤና ላይ ችግር ከሚያስከትሉት □□ ልማ□ዊ □ርጊቶች አንዱ የሴት ልጅ ግርዛት ነው። ኢትዮጵያን ጨምሮ በ28 አፍሪካ ሀገሮች የሴት ልጅ ግርዛት በስፋት ይካሄዳል። የሴት ልጅ ግርዛት ወዲያውና ዘግይተው የሚከሰቱ ችግሮችን በማስከተል ወጣት ሴቶችን ለጤና ችግር ይዳርጋል። ወዲያውኑ ከሚከሰቱ ችግሮች ውስጥ የደም መፍሰስ፣ ራስን መሳት፣ የደም መመረዝ፣ ሽንት ለመሽናት መቸገርና አልፎ አልፎ ሞት የሚጠቀሱ ናቸው።

እንደመካንነት፣ የጠባሳ መፈጠርና ፊስቱላ ችግር፣ □ም□ መራ□ም፣ □እናቶችና የህፃናት ሞት፣ ለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ቫ□ረስ መ□ለ□ እና የመሳሰሉት ዘግይተው የሚመጡ ችግሮች ይጠቀሟሉ:: ግርዛት የሴት ልጆችን ሰብአዊ መብት ከመድፈር በላይ አስደሳች ሊሆን የሚችለውን የጋብቻ ሕ□□ታቸውን በሰላም እንዳያሳልፉ ያደርጋል:: የእናቶችና የህፃናት ሞት ቁጥርንም □ፊ ምራል::

እነዚህን ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች ለመከላከልና ለማስቀረት የቀበሌ አመራር አካላት፣ የሐይማኖት መሪዎች፣ ትምህርት ቤቶች፣ የሴቶችና የወጣቶች ማሕበራት ሌሎችም መንግሥታዊና መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችና በአጠቃላይም ሕብረተሰቡን በማስተባበር ተከታታይነት ያለው በሥነ-ተዋልዶ ጤና ላይ ያተኮረ ትክክለኛና በቂ መረጃዎችን መስጠት ያስፈልጋል::

ሐ/ ለአደጋ የሚያጋልጥ ውርጃ፣

ወጣቶች ስለወሲብና ሥነ-ተዋልዶ ጤና በቂ እውቀትና ትምህርት ሳይኖራቸውና የእርግዝና መከላከያ ዘዴዎችን ሳይጠቀሙ በሚያደርጉት ልቅ የግብረስጋ ግንኙነት ወጣት ሴቶች ለሕገወጥና ለአደገኛ □ር□ □□ረ□ሉ:: በ□ህም ምክንያት ወጣቶች ለሕመም፣መካንነት፣አካል ጉዳተኛነትና ለሞት ይዳረጋሉ::

ለውርጃ የሚዳርጉ ዋና ዋና ምክንያቶች፣

- ስለወሲብና ሥነ-ተዋልዶ ጤና ተገቢ መረጃ ያለማግኘት፣
- ለውርጃ አስፈላጊ አገልግሎቶች ጸአለመኖር፣
- ችግሩ ያጋጠማቸው ወጣቶች በቂ የኢኮኖሚ አቅም ማጣትና ተገቢውን ድጋፍ ጸአለማግኘት፣
- ሕብረተሰቡ ውርጃን ለመከላከል የሚያስችል የቤተሰብ እቅድ አገልግሎትን በአግባቡ ጸአለመጠቀም ናቸው::

ለአደጋ የሚያጋልጥ ውርጃን ለመከላከል የሚከናወኑ ተግባራት፣

ወጣቶች ስለወሲባዊ ሥነ-ተ□ልዶ ጤና ትክክለኛና በቂ መረጃዎችንና ተገቢ የሥነ-ተዋልዶ ጤና አገልግሎቶችን ማፅኘት ይገባቸዋል:: ወጣቶች ከአደገኛና አስቸጋሪ ግንኙነቶች ራሳቸውን ለመከላከልና የመደራደር

ችሎታቸውን ለማጎልበት የሚያስችሉ መረጃ ትምህርትና ክህሎት እንዲያገኙ ማድረግ ተገቢ ነው። ወጣቶች ስለቤተሰብ ኑሮ፣ ስለሥነ-ተ□ል□ □□ሎች መዳበር፣ ስለ ተቃራኒ ጾታዎች ግንኙነት፣ ያልተፈለገ እርግዝና፣ ስለ ሕ□□□ □ር□፣ኤች.አይ.ቪ/ኤድስና የአባላዘር በሽታዎች፣ ብቁ □ቤተሰብ ኃላፊነት፣ ስለጋብቻ፣ ስለቤተሰብ እቅድ ጥቅምና ሌሎች ጠቃሚና አስፈላጊ መረጃዎችና ትምህርት ማግኘት ይገባቸዋል። በትምህርቱም ሂደት ቀ□ሎ □ተ□ረ□ፉትን ትኩረት መስጠት ይገባል፣

- ከወሲብ መ□ቀብን ጨምሮ የሃላፊነት ስሜት ያለውን ጤናማ የሥነ-ተዋልዶ ጤና ባህሪ በወጣቶች ዘንድ እንዲሰርፅ ማድረግ፣
- ወጣት ሴቶች በወሲብ ተነሳሽነት ወይም በአስገድዶ መ□□ር ላልተ□ለ□ እርግዝና በከፍተኛ □ረ□ □ሚ□ለ□ ስለሆነ እርግዝናን ለመከላከል ብቸኛ□ አማራጭ የእርግዝና መከላከያ ዘዴዎችን መ□ቀም መሆኑን አምነው እንዲቀበሉ ማድረግ፣
- የሰው ልጅ ከፅንስ እስከ ልደት፣ ከልደት እስከሞት □ረስ በተለጸ□ □እድገት ደረጃዎች ውስጥ ያልፋል። እድሜ ሲጨምር ሰውነት ያድጋል፣ ያስተሳሰብ እድገትና ለውጥም ይኖራል፣ ስሜታዊ አመለካከት ይዳብራል፣ ወንዱ ለባልነትና ለአባትነት፣ ሴቲቱ ደግሞ ለሚስትነትና ለ□ናትነት ይዘጋጃሉ። ስለቤተሰብ ኑሮና የጾታ ትምህርት ወጣቶች በሚገባ መረዳት ያለባቸው እዚህ ላይ ነው። የተለያዩ □እድገት ደረጃዎችን ወጣቶች በጥንቃቄና በማስተ□ል እንዲያልፉት ሁሉን አቀፍ ድጋፍ ማ□ረፅ፣
- ከጋብቻ በፊት ወሲብ እንዳይፈጽሙ ማስተማር፣
- አንድ ለአንድ መወሰን አማራጭ መሆኑን ማስተማር፣
- አስገዳጅ ሁኔታዎች ከተፈጠሩ በኮንደም መጠቀምን ማስተማር፣
- ከጓደኞችና ከቤተሰብ ጋር ግልጽ የሆነ ውይይትና ስለወሲብ በግልጽ መነጋገር፣
- የኤች.አይ.ቪ/ኤድስ ሕሙማንን ሕብረተሰቡ እንዲንከባከባቸው፣ እንዲቀርባቸውና ማንኛውንም

ሞራላዊና ቁሳዊ ድጋፍ እንዲያደርግላቸው ትምህርት ማስተማር፣

- ውርጃን ተከትሎ በወጣት ሴቶች ላይ ለሚያጋጥሙ ውስብስብ ችግሮች አካላዊ፣ አእምሮአዊና ማሕበራዊ እንክብካቤ እንዲደረግላቸው ሕብረተሰቡ ስለ ውር□ የተሟላ መረጃና ትምህርት እንዲያገኝ ማድረግ፣
- በተለያዩ ማሕበራት ውስጥ ያሉ ወጣቶች የጤና ክበባት እንዲያቋቁሙና ከወሲብ መ□ቀብን ጨምሮ የሐላፊነት ስሜት ያለውን ጤናማ የሥነ-ተዋልዶና □□ሲብ ባህሪ በወጣቶች ዘንድ እንዲሰርፅ ማበረታታት፣መረጃ መስጠት እና ጤናማ አበረታች አካባቢን መ□□ር።

መ/ ያለ ዕድሜ ጋብቻ

በኢትዮጵያ ውስጥ ከሚፈጸሙ ጋብቻዎች እንደብሔር ብሔረሰቡ የሚለያይ ቢሆንም በተለይ የሴት ልጅ ጸለእድሜ ጋብቻ የተለመደ ነው። ያለእድሜ ጋብቻ ወላጆች ከማርጀታቸውና ከመሞታቸው በፊት ልጆቻቸውን ድረው ራሳቸውን ለማስቻል፣ ከሐብ□ም ቤተሰብ □ር ለማጋባት የኑሮ ደረጃን ለማሻሻል፣ በቤተሰቦች መካከል ዝምድናና ትስስርን ለማጠናከር፣ የሴቷን ክብረንፅህና ለማስጠበቅ፣ ሴት ልጅን በ□ቅቱ በመ□ር ቆሞ ቀር እንዳትሆን ለመከላከል በሚል □ሚከናወን ሲሆን በተጨማሪም ወጣቶቹ ካለባቸው ወይም ካጋጠማቸው የተለያዩ ችግሮች (የኑሮ ውድነት፣ ጸልተ□ለ□ እርግዝና ወዘተ) ለመውጣት የሚያደርጉት ጎጂ ተግባር ነው።

ጸለ እድሜ ጋብቻ በሴቶች ልጆች ላይ የሚያስከትላቸው ችግሮች፣

- **የትምህርት እድል ማጣት። □ህም ሲባል** ሴቶች ልጆች ያለ □□ሜ ቢ□ሩ የትምህርት እድላቸው ይጨናገፋል። ቀዳሚ ተግባራቸው የሚስትነት ሚና መጫወት ስለሚሆን ወዲያውኑ ያረግዛሉ። በቂ ትምህርት ባለማግኘታቸው ስለ ሕ□□ታቸው የራሳቸውን ምርጫ እንዳያደርጉ ይገድባቸዋል።

- ***የሌሎች አገልጋይ መሆን፡፡ ይህም ማለት***
  በወጣትነት ሴቶች የወላጆቻቸውና የወንድሞቻቸው አገልጋዮች ናቸው፡፡ ካለዕድሜአቸው ቢዳሩም በሄዱበት ቤት የሚጠብቃቸው የአማቾቻቸውና የአዲሱ ባላቸው አገልጋይነት ነው፡፡ ከዚህ ጊዜ □ምሮ ሕ□□ታቸውን በተመለከተ ውሣኔ የማድረግ መብት በሌሎች እጅ ይሆናል፡፡ ይህም የራሳቸውን ምርጫ ለማድረግ የሚያበቃቸውን ችሎ□ እንዳያዳብሩ መስናክል ይሆናል፡፡
- ***□□ኛ መሆን፡፡***
  በወጣትነታቸው ሴቶች ትምህርታቸውን አቋርጠው የራሳቸው የሆነ የገቢ ምንጭ ሳይኖራቸው የልጆች እናት በሚሆኑበት ጊዜ ለማንኛ□ም □□ የባሎቻቸው ጥገኛ ይሆናሉ፡፡

- ***ከፍተኛ □እናቶችና ሕፃናት ሕመምና ሞት መኖር፡፡ ማለትም***
  ያለ ዕድሜ ጋብቻ ሴቶችን ለተሰናከለ ምጥና (obstructed labour) *□□ኛና የፊንጢጣ መቀደድ /ፊስቱላ/ ይዳርጋቸዋል፡፡ ይህም የሚሆነው የወጣቷ ዳሌ ገና በደንብ ያልዳበረና ጠባብ በመሆኑ ነው፡፡ ፊስቱላ /ሽንትና ሰገራን የመቆጣጠር ችግር/ የሚያስከትል መጥፎ አጋጣሚ ስለሆነ በዚሁ ሳቢያ የሰውነት ጠረን ይቀየራል፡፡ ስለዚህ የችግሩ ሰለባ የሆኑ ወጣት ሴቶች በህብረተሰቡ □□ለላሉ፡፡ያለዕድሜ ጋብቻ የተሰናከለ ምጥን የሚያስከትልና በአብ□ኛው ሞቶ ለሚወለድ ሕፃን ዋናው ምክንያት ነው፡፡*

ያለ ዕድሜ ጋብቻን ለማስወገድ የሚከናወኑ ተግባራት፣

ይህን ድርጊት የሚቃወሙ ሁሉ የህብረተሰቡን ተጽዕኖ ለመቋቋም የሚያስችላቸውን ኃይልና ስለሚያስከትለው ችግር □□□ ማፅኘት ይገባቸዋል፡፡ ቤተሰቦች ያለ ዕድሜ ጋብቻ ስለሚያስከትላቸው ጎጂና አደገኛ ውጤቶች ትምህርት ማግኘ ት አለባቸው፡፡ ባሁኑ ወቅት በሕግ የሚሰራበት የጋብቻ ዕድሜ በህብረተሰቡ በተሻለ ሁኔታ እንዲታወቅና ምናልባትም ከፍ እንዲል ጥረት ማድረግ ተገቢ ይሆናል፡፡ መንግሥታዊና መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶችና በቀበሌ ማኅበራት ውስጥ

በህብረተሰቡ ተሳትፎ ላይ የተመሰረተ የትምህርትና መረጃ ስርጭት በስፋት ማካሄድ አለባቸው:: ያለ ዕድሜ ጋብቻ እንዳይቀጥል የሃይማኖት ድርጅቶችም በየመንደሩና በየአድባራቱ ከፍተኛ ሚና እንዲጫወቱ አብሮ መሥራት ያስፈልጋል:: ያለ ዕድሜ ጋብቻን የተመለከቱ ውይይቶች በሕዝባዊ በዓላት፣ ስብሰባዎችና ሸንጎዎች በማንሣት ትምህርታዊ ቅስቀሳ ማድረግ:: ሌሎች ተሰሚነት ያላቸው ግለሰቦች ያለ እድሜ ጋብቻ ለማስወገድ በሚደረጉ እንቅስቃሴዎች ላይ እንዲሳተፉ በማድረግ ያለዕድሜ ጋብቻ ቀስ በቀስ እንዲቀንስና ብሎም እንዲቀር ማድረግ ይገባል::

7. ከወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ጋር ተጓዳኝ የሆኑ የጤና ችግሮች፣

ሀ/ □አልኮል መጠጥ ሱሰኝነት፣

አልኮል በጤና ላይ የሚያደርሳቸው ችግሮች፣

- አንጎልና ጉበትን ይመርዛል፣
- የምግብ ፍላጎትን በመቀነስ የፕሮቲንና የቫይታሚን እጥረት ያስከትላል፣
- የማመዛዘን፣ የማስተዋልና የመገንዘብ ችሎታን በመቀነስ ለ□ርስበርስ □ብ □□ር□ል፣
- የጨጓራና የጣፊያ ሕመም ያስከትላል፣
- የልብና የኩላሊት በሽታዎችንም ያስከትላል::

የአልኮል መጠጦች በወጣቶች ዘንድ እንዳይዘወተሩ ለማድረግ የሚያስችሉ ዘዴዎች፣

- በአካባቢው ወይም በቀበሌው በሚገኝ ትምህርት ቤት የአልኮል መጠጦችን አደገኛነትና በጤና ላይ የሚያስከትሏቸውን ችግሮች ለተማሪዎች ማስተማር፣
- ሕብረተሰቡ ለወጣቶች ተገቢ ጥበቃ ማድረግ እንዲችልና ከአልኮል ነፃ የሆነ ሕብረተሰብ ለመፍጠ ር በሚደረገው ጥረት ወጣቶች ተሳታፊ እንዲሆኑ የአልኮል አደገኛነትንና በጤና ላይ

የሚያስከትላቸውን ችግሮች ለመከላከልና ለማስቀረት እንዲቻል የተሟላ መረጃና ትምህርት ማስተማር ሕብረተሰቡ የአልኮል መጠጦችን አደገኛነት ጠንቅቆ እንዲያውቅ ኮትኩቶ የሚያሳድጋቸውን ወጣቶች ብቁ የሀገር ዜጋ ሆነው እንዲያድጉ ለማድረግ የተሟላ መረጃና ትምህርት መስጠት፣

- ወጣቶች ለመዝናናት ወይም ለሌሎች ማሕበራዊ ጉዳዮች ሲባል የሚወሰዱ የአልኮል መጠጦች ለእርስበርስ ጠብ፣ ላልታቀደ ወሲባዊ ግንኙነቶች በዚህም ሳቢያ ሊከሰት ለሚችል የኤች.አይ.ቪና ሌሎች የአባለዘር በሽታዎች መጋለጥ ሊኖር እንደሚችል በወጣቶች መድረክ፣ በበራሪ ጽሁፎች፣በዕቅድ ተይዘው በሚዘጋጁ የሕብረተሰብ ስብሰባዎችና በሌሎች አመቺ ሥፍራዎች ተከታታይነት ያለው የተሟላ መረጃና ትምህርት መስጠት፣ ወጣቶች በብዛት በሚገኙባቸው ሥ□ራዎች (የወጣት ማዕከላት፣ በትምህርት ቤት □ስ□ በሚ□ኙ የተለያዩ ክለባት፣ የስፖርት ማ□□ተሪጸ ቦታዎች □□ተ) ተከታታይነት ያለው የተሟላ መረጃና ትምህርት ማስተማር ጸስ□ል□ል።

ለ/ □አደገኛ እጾችና ሱስ የሚያስይዙ መድኃኒቶችን እንዳይጠቀሙ ማ□ረፅ፣

አደገኛ እጾች ተብለው በዋነኛነት የሚታወቁት ጫት፣ □□□ሪስ፣ ሐሺሽ፣ ካናቢስ፣ ሄሮይንና ጋንጃ ናቸው። እነዚህ እጾች በጤንነት ላይ የሚያስከትሏቸው ችግሮች፣

- □□ርስ መበስበስ፣
- የምግብ ፍላጎት መቀነስ፣
- የሆድ ድርቀት፣
- የወሲብ ሐይል መድከም፣
- የአ□ምሮ ሕመም፣
- ከቤተሰብና ከሕብረተሰቡ ማሕበራዊ እሴቶች ውጭ መሆን፣

- በማንኛውም የልማት ሥራዎች፣ በትምህርት ቤት፣ መዝናኛ ሥፍራዎችና በመሳሰሉት ለመሳተፍ ጸአለመቻል፣
- የወንጀል ድርጊቶች ላይ መሳተፍ፣
- ለኤች.አይ.ቪ.ና ሌሎች የአባላዘር በሽታዎች መ□ለ□ ናቸው::

➢ በአደንዛዥ ዕፆችና ሱስ በሚያስይዙ መድኃኒቶች ሳቢያ የሚከሰቱ የጤና ችግሮችን የመከላከያ ዘዴዎች፣

- በቀበሌው ወይም በአቅራቢያው በሚገኝ ትምህርት ቤት በዕቅድ የተያዘ የጤና አጠባበቅ ትምህርት ማስተማር፣
- በወጣቶች መድረክ /ፎረም/ በተለይም ጫት ወይም ሌላ አደንዛዥ እጾች በጤንነት ላይ የሚያስከትሏቸውን ችግሮች በድራማ፣ በጭውውት መል□፣ከኃይማኖት መሪዎችና ከአረጋዊያን ጋር በሚካሄዱ ውይይቶች የችግሩን አስከፊነት በማንሳት ተከታታይነት ያለውን ትምህርት ማስተማር፣
- በአንዳንድ የከተማ አካባቢዎች ወጣቶችም ሆኑ በእድሜ አንጋፋ የሆነው ሕብረተሰብ ጫት ተክሎ የሚያገኘውን ገቢ ሊተካ የሚችል እንደ ቡና አትክልትና ፍራፍሬ፣ የመሳሰሉትን በመትከል የተሻለ ገቢ ማግኘት እንደሚችል ከግብርና ኤክስቴንሽን ሠራተኞች ጋር በመሆን ዘለቄታዊ የሆነ ጤናማ የባሕሪ ለውጥ እንዲያመጣ ሁሉን አቀፍ ጥረት ማድረግ፣
- ፍቱንነታቸው ያልታወቁ መድኃኒቶች መርዛማ በመሆናቸው በጤና ባለሙያዎች ብቻ የሚታዘዙ መድኃኒቶችን ከክሊኒኮች ወይም ከሆስፒታል መድኃኒት ቤቶች ገዝቶ መጠቀም የተሻለ መሆኑን ሕብረተሰቡን ተከታታይነት ያለውና በዕቅድ የተያዘ የጤና አጠባበቅ ትምህርት ለህብረተሰቡ ማስተማር፣

8. የማህበራዊ ኑሮ ችግሮች፣

በወጣቶች ላይ የሚደርሱ ማሕበራዊ ችግሮች በቀ□□ም ይሁን በተዘዋዋሪ የወጣቶችን ጤንነት አደጋ ላይ ይጥላሉ፡፡ በዋነኛነት የሚደርሱ ችግሮች የሚከተሉት ናቸው፣

- በወጣት ሴቶች ላይ የሚፈጸም የወሲብ ጥቃት □□ም አስገድዶ መድፈር፣
- በወጣት ሴቶች ላይ የሚፈ□ም ድብደባና በደል፣
- በወጣት ሴቶች ላይ የሚፈጸም ጠለፋ፣
- ማህበረሰብ ወይም ቤተሰብ በወጣቶች ላይ የሚከሰቱትን □ተለያዩ ለውጦችን ከግምት ባለማስገባት ሳቢጸ በሚ□□ር አለመግባባት፤ ወጣት ልጆች ለጎዳና ተዳዳሪነት፣ ለሴተኛ አዳሪነት፣ ለተለያዩ ዕጾችና ሱሶች መ□ለ□፣
- በሥራ አጥነት ምክንያት ሥራ ፍለጋ ወደ ቡና ቤቶች መግባት፣
- የወጣት ሴቶች ትዳር መፍረስና ለዝሙት አዳሪነት መ□ረፅ፣
- ፍትሃዊ የሆነ የሐብት □□□ል በጋራ ውሣኔ አሰጣጥ አለመኖር፣
- ወጣት ሴቶች በቤተሰባቸው አስገዳጅነት ትምህርታቸውን አቋርጠው እንዲዳሩ ማ□ረፅ፡፡

የማህበራዊ ኑሮ ችግሮችን ለመከላከል የሚከናወኑ ተግባራት ፣

የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች በሽታዎችን በመከላከል ላይ ትኩረት የሚያደርጉ ተግባራትን በዋነኛነት የሚያከናውኑ ቢሆንም በወጣቶች ላይ የሚደርሱ ማህበራዊ ኑሮ ችግሮች ምክንያቶቻቸውንና ምንጫቸውን ለይቶ በማወቅ በጤና ላይ ሊያደርሱ የሚችሏቸውን ችግሮች መዝግቦ መያዝ ይገባቸዋል፡፡ በወጣቶች ላይ የሚደርሱ የማህበራዊ ኑሮ ችግሮችን ለመከላከል ህብረተሰብ አቀፍ ጥረት የሚጠይቁ በመሆናቸው ሕብረተሰቡ በዋነኛነት ተሳታፊ የሚሆንባቸውን መድረኮች ማመቻቸት ያስፈልጋል፡፡ ባለሙያዎቹ ከህብረተሰቡ ጋር በመቀናጀት የሚከተሉትን ተግባራት ማከናወን ይገባቸዋል፣

- በወጣት ሴቶች ላይ የሚፈጸሙ የወሲብ ጥቃቶች ወይም አስገድዶ መድፈር፣ ጠለፋ፣ ድብደባና በደል ለኤች አይ ቪና ሌሎች የአባለዘር በሽታዎች የሚያጋልጡ በመሆናቸው ህብረተሰቡ ዘለቄታ ያለው ጤናማ የባህሪ ለውጥ እንዲያመጣ ድርጊቶቹን የሚፈጽሙትንም ለህግ በማቅረብ ተሳታፊ እንዲሆን ተከታታይነት ያለው መረጃና ትምህርት መስጠት፣
- ወጣት ሴቶች የጠለፋን አስከፊነት በማየትና ከአደጋውም እራሳቸውን ለመከላከል ሲሉ ትምህርታቸውን ሊያቋርጡ ይችላሉ:: ጠለፋና አስገድዶ መድፈር በወጣት ሴቶች ላይ ሊጸደርሱ የሚችሉትን የጤናና □ማሕበራዊ ችግሮች ወጣቶችና በአጠቃላይም ሕብረተሰቡ መከላከል እንዲችል የተሟላ መረጃና ትምህርት በማቅረብ ችግሮቹን ለዘለቄታውም ለማስቀረት ከፍተኛ ጥረት ሊደረግ ይገባል:: ጠለፋና አስገድዶ መድፈርን ለመከላከል የሃይማኖት ድርጅቶች፣ትምህርት ቤቶች፣ የሴቶችና የወጣቶች ማሕበራት፣ መንግሥታዊና መንፀሥ□ዊ ያለሆኑ ድርጅቶች ሊኖራቸው የሚችለውን ሚና ማሳ□ፅ፣
- በሕብረተሰቡ ውስጥ ወጣት ሴቶችንና ወንዶችን በእኩልነት ማየትና ያላቸውንም ተሳትፎ እኩል እንዲሆን መጣር፤ የሥነ-ተዋልዶ ጤና ማዕከላትን እንዲጸቋቁሙ ማ□ረፅ፣
- ወጣቶች በወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ማዕከል በመ□ኘት አቻ ለአቻ የሥነ-ተዋልዶ ጤናና ወጣቶች ተኮር የሆኑ የማሕበራዊ ችግሮች ላይ እንዲወያዩ አመቺ ሁኔታዎች ማዘጋጀት::

9. የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና አገልግሎት፤

የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ማዕከልን ማቋቋም:-
የወጣቶችን ቀን አስመልክቶ ልዩ ልዩ ዝግጅቶችን ማሳየት፤ ዝግጅቶቹም

- **ድራማ ማዘጋጀት**:- በአካባቢው ጎልተው የሚ□□ የወጣት ችግሮችን አስመልክቶ ወጣቶች ለሕብረተሰቡ ድራማ አዘጋጅተው እንዲያቀርቡ ማድረግ፣
- **ጭውውት:-** እያሳቁ ትምህርት ሰጭ የሆኑ አጫጭር ጭውውቶችን ወጣቶች ለወጣቶች እንዲያቀርቡ ማ□ረፅ፣
- **አጫጭር ፅሁፎችን /መጣጥፎችን/ ማዘጋጀት:-** ከአካባቢው ትምህርት ቤት ጋር በመሆን በወጣቶች ተዘጋጅቶ እንዲቀርብ ማድረግ፣
- **የአቻ ለአቻ የወጣቶች** ሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች ላይ ውይይት ማካሄድ ናቸው::
- የመዝናኛ ቦታዎችን ማደራጀት የወጣቶች መዝናኛና መገናኛ ማዕከላት □ስ□ □ተለጸ□ ባሕላዊ ስ□ር□ዊ ፊ □ታዎችን ለእርስ በእርስ ግንኙነት ጥንካሬን እንዲፈጥርና ወጣቶች ከአልባሌ ቦታዎች ከመዋል እንዲቆጠቡ ማድረግ፣
- የቤተሰብ ዕቅድና የሥነ-ተዋልዶ ጤና አገልግሎት በመስጠት የቤተሰብ ዕቅድ አገልግሎት ተጠቃሚ መሆን ለሚፈልጉ ወጣቶች የምክር አገልግሎት በመስጠት ተ□ቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ፣
- የኤች.አይ.ቪ/ኤድስና ሌሎች አባላዘር በሽታዎችን መከላከል እንዲችሉ ኮንደም ማደል::

10. ከሥነ ተዋልዶ ጤና የሚጠበቁ ውጤቶች፤

- ወጣቶች ስለ ሥነ-ተዋልዶ ጤና /የመራቢያ አካላት/ አሠራር ተግባር ያውቃሉ፣
- ወጣቶች የጤናና የማሕበራዊ ችግሮች ማቀትም □ለ□፣ አስገድዶ መድፈር፣ አደንዛዥ እጾች፣ አልኮል፣ ሐሺሽ፣ □ፀፋሪስ.../ መጠቀም፣ ያለዕድሜ ጋብቻ፣ የሴት ልጆች ግርዛት በመሳሰሉት ችግሮች ላይ የተሟላ መረጃና ትምህርት በማግኘታቸው የችግሮቹ ምንጭ በሕብረተሰቡ የጋራ ግንዛቤና ዕውቀት ይቀንሳሉ፣
- ወጣቶች ስለ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስና ሌሎች የአባለዘር በሽታዎች የተሟላ መረጃና ትምህርት በማግኘታቸው አንድ ለአንድ ፀንቶ መቆየትን ይመርጣሉ፣ ከጋብቻ

በፊት ወሲብ ከመፈጸም □ታቀባሉ፣ ለኤች.አይ.ቪ/ኤድስ □ሚያጋልጡ ልማዳዊ ድርጊቶችን ከመፈፀም ይቆጠባሉ፣ ኮንደም ይጠቀማሉ፣

- የወጣቶች የሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች የሆኑት ጸልተ□ለ□ እርግዝናና ውርጃ እንዳይከሰቱ ወጣቶች የቤተሰብ ዕቅድ አገልግሎት ተጠቃሚ ይሆናሉ፣
- ከወሲብ መታቀብን ጨምሮ የሐላፊነት ስሜት ያለውና ጤናማ የሥነ-ተዋልዶ ጤና ባሕሪ በወጣቶች ዘንድ □ሥር□ል፣
- ወጣቶች በሥነ-ተዋልዶ ጤና ዙሪያ ያሉባቸውን የጤና ችግሮች ለማስወገድ ወጣቶችን ሳቢ የሆኑ መድረኮች □□□ራሉ፣
- በቀበሌ□ □ስ□ □ሚ□ኙ ትምህርት ቤት ተማሪዎች የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ኘሮፅራም ተ□ቃሚ ይሆናሉ፣
- ወጣቶች ያለ ዕድሜአቸው ሊድሯቸው ለሚያስቡ ቤተሰቦች ያለ ዕድሜ ጋብቻ ሊያስከትል የሚችለውን የሥነ-ተዋልዶ ጤናና ማሕበራዊ ችግሮች በግልጽ ያስረዳሉ፣ በሂደትም ድርጊቱ እንዲቀንስና ለ□ለቄ□□ እንዲወገድ ያደርጋሉ፣
- ያልተጠበቁና ያልታቀዱ እርግዝናዎች ይቀንሳሉ፣
- በእርግዝና ምክንያት ትምህርታቸውን የሚያቋርጡ ወጣቶች ቁጥር ይቀንሳል፣
- የወጣቶች የሥነ ተዋልዶ ጤና አገልግሎት አራማጆች ቁ□ር □ፊ ምራል::

11. የመልዕክት ማስተላለፊያ ዘዴዎች፤

- **የምክር አገልግሎት መስጠት**
  በቀበሌው ለሚኖሩ ወጣቶች በሥነ-ተዋልዶ ጤና ዙሪያ የምክር አገልግለት መስጠት፣
- **ወጣቶች ለወጣቶች መድረክ ማዘጋጀት**
  በወጣቶች ላይ የሚፈጸሙ ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶችና /ጠለፋ፣ አስገድዶ መድፈር፣ ያለ ዕድሜ ጋብቻ ወዘተ./ የሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች ያልተፈለገ እርግዝና፣ ኤች.አይ.ቪ/ኤድስና ሌሎች የአባላዘር

በሽታዎች ወዘተ. የተሟላ መረጃና ትምህርት ለማቅረብ ወጣቶች በጭውውት፣ በድራማ መልክ የተዘጋጁ መልዕክቶች እንዲያዘጋጁ ማስተባበር ተ□□ሚም ማ□ረፅ፣

- **በጤናና በማሕበራዊ ነክ በዓላት ላይ መልዕክት ማዘጋጀትና** በልዩ በሚታሰቡ ቀናት ለምሳሌ፡- በዓለም ጤና ቀን፣ በኤድስ ቀን፣ በሕፃናት ቀን፣ በወጣቶች ቀን በሴቶች ቀንና በመሳሰሉት ጽሁፎችን በመበተን፣ ፓስተሮችን በመለጠፍ፣ መፈክሮችን በማሰማትና የሙዚቃ ዝግጅት በማቅረብ መልዕክት ማስተላለ□፣
- **በአካባቢው በታወቁ ባሕላዊ የሐይማኖት በዓላት ላይ መልዕክት ማስተላለፍ፣**
  በሰንበት ቀናት፣ በቤተ ክርስቲያን ቅጥር ግቢ፣ በአረፋ፣ በመውሊድ፣ በኢድ አልፈጥር፣ በጁማ በዓርብ የፀሎት ቀን እንዲሁም በየአካባቢው በሚከበሩ □ባሕላዊ እምነት በዓላት ከሁኔታው ጋር በሚስማማ መልክ የጤና አጠባበቅ ትምህርት ማዘጋጀትና ማቅረብ፣
- ተጨባጭ ከሆነ የኑሮ ገጠመኞች ጋር በተያያዘና ለወጣቶች አመቺ ሁኔታን በሚ□□ር መል□ የአካባቢውን ክህሎት በመጠቀም ወይም በማከል ማዘጋጀትና ሰፊ ውይይት የሚጋብዝ አድርጎ ማቅረብ፣
- **በአጫጭር ድራማዎች መልዕክት ማስተላለፍ፣** በጽሑፍም ሆነ በቃል ተጠንቶ የተፈለገውን ሁኔ□ በትምህርትና በመዝናኛ መልክ ወጣቶች ለወጣቶችና ለሕብረተሰቡ የአካባቢውን ባሕልና ወግ ከግንዛቤ ውስጥ ያስገባ የወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ችግሮች ላይ መልዕክት አዘጋጅቶ ማቅረብ፣
- **በመገናኛ ብዙሐንና በጤና መርጃ መሣሪያዎች የጤና መልዕክት ማስተላለፍ**
  - **በሚነበቡ፡-** በራሪ ጽሁፎች፣ መፅሔቶች ወዘተ.
  - **በሚ□□፦** ፓስተሮች፣ ቻርቶች ወዘተ.
  - ቡድን ማስተማሪያ ፍሊኘ ቻርትና

- ሥዕል ብቻ የያዙ ሌሎች የሕትመት ዝግጅቶችን በመጠቀም በወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና ላይ ትኩረት የሚያደርጉ መልዕክቶችን ማቅረብ፣

- **የአቻለአቻ የምክክር መድረክ ማዘጋጀት፡፡**

12. የመረጃ አሰባሰብ፣ ክትትልና ግምገማ ስርዓት፤

የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዋ ቀጥሎ የተዘረዘሩትን መረጃዎች ትመዘግባለች:-

- የቀበሌው ነዋሪ የሆነውን ህዝብ ብዛት፣ ፆ□፣ ክ□ሜ፣ ሥራ መ□ፅቦ መጸ□፣
- በቀበሌ□ □ስ□ □ሚ□ኙ ትምህርት ቤቶች፣ መንግስታዊና መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ የወጣትና የሴቶች ማህበራትን መዝግቦ መያዝ፣
- በተለያዩ ህብረተሰብ አቀፍ ማህበራዊ ተቋማት የተሰራጩ የትምህርት መርጃ ፅሁፎችን ብዛት መመ□□ብ ፣
- በቡድን ወይም በህዝብ መሰብሰቢያ ቦታ መረጃና ትምህርት □ተማሩትን ወጣቶች ብዛት መ□ፅቦ መጸ□፣
- አዲስ የቤተሰብ ክቅ□ አገልግሎት ተጠቃሚ የሆኑትን ወጣቶች መመዝገብ፣
- ከጤና ኤክስቴንሽን ሠራተኞች ደረጃ በላይ የሆኑትን የቤተሰብ ዕቅድ አገልግሎት እንዲያገኙ ወደ ሌሎች የጤና ተቋማት የተላኩና ተጠቃሚ የሆኑ ወጣቶች ብዛት መመዝገብ፣
- በየዕለቱ የተከናወኑ ሥራዎችን ማጠቃለል፣ ፓኬጁ ጸስ□ኘውን ጠቀሜታና የተገኘውንም ውጤት የሚገልፅና በአፈፃፀም ወቅት ያጋጠሙ ችግሮችን ጸካተተ □ርሃዊ፣ □ሩብ ዓመት፣ የግማሽ ዓመትና የዓመት ሪፖርት ለወረዳ/ለክፍለ ከተማ ጤና ጥበቃ ጽ/ቤት መላክ፡፡

ፅም□ማ፣

በግምገማ ወቅት የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዋ የሰበሰበችውን መረጃ በማጠናቀር፤

- ከባለድርሻዎች ጋር በመተንተን በመገምገምና በመወያየት ለአገልግሎቱ የሚያግዙ የውሳኔ ሓሳቦችን ማስተላለፍ ፣
- በወጣቶች ሥነ-ተዋልዶ ጤና አገልግሎት ትግበራ ጥሩ ተሞክሮችን በመለየት የአገልግሎቱን ሽፋኑን ለማሣደግ መ□ቀም፣
- የአገልግሎት ማሻሻያ ወይም ማስተካከያ እርምጃዎችን መ□ሰ□ □□ባ□ል።
- ኘሮግራሙ በተፈለገው አቅጣጫ መሄዱን ለመከ□ተል፣ የጤና ኤክስቴንሽን ባለሙጰ□ በአፈፃፀም የገጠሟት ችግሮች ካሉ መፍትሔ ለመስጠትና እንዲሁም በቅርብ ተገኝቶ ሙያዊ ድጋፍ ለመስጠት በ3 ወር አንድ ጊዜ □□ም እንደአስፈላጊነቱ በቦታው በመገኘት ከቀበሌው ምክር ቤት ጋር ክትትል ማ□ረፅ፣
- ከጤና ኤክስቴንሽን ባለሙያዎች የተላኩትን ወርሃዊ ሪፖርቶች በማጠናቀር በየ3 ወሩ ለክልል ጤና ቢሮ መላ□፣
- በግምገማው ውጤት መሠረት ፓኬጁ ያስገኘውን □ቀሜታ፣ ያጋጠሙትን ችግሮች ወይም ጉድለቶች በማጤንና በመተንተን ለወደፊት ለተሻለ አሠራርና ክትትል የሚረዳ ሥልት መውጣቱን መከ□ተል □□ባል።